

Opcja preferencyjna na rzecz rodziny odpowiedzią Kościoła w Polsce na postępujący proces sekularyzacji

Preferential Option for the Family A Response of the Church in Poland to the Progressive Process of Secularisation

MAREK FIAŁKOWSKI

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, marek.fialkowski@kul.pl

Streszczenie: W artykule postawiono pytanie, w jaki sposób Kościół może odpowiedzieć na wyzwanie sekularyzacji i przeciwstawić się jej skutkom. Przyjęto równocześnie założenie, że sekularyzacja nie jest zjawiskiem nieuchronnym, któremu należy poddać się poprzez przystosowanie do obecnej sytuacji, ale można wypracować właściwą odpowiedź na nie. Najbardziej odpowiednią reakcją jest priorytetowe potraktowanie duszpasterstwa małżeństwa i rodziny. W tym celu, poprzez analizę nauczania Kościoła i opracowań teologicznych, ukazany został ich potencjał, wyrażający się przede wszystkim w sakramencie małżeństwa oraz fenomenie Kościoła domowego. Strategia Kościoła wobec procesów sekularyzacji winna być skoncentrowana na odkrywaniu bogactwa sakramentu małżeństwa oraz wspieraniu rodzin w niełatwym procesie stawania się Kościołem domowym. Inne działania duszpasterskie Kościoła powinny być dostosowane i skoncentrowane na tej strategii, gdyż wzmacniając rodzinę jako Kościół domowy, same zyskują większą skuteczność.

Słowa kluczowe: sakrament małżeństwa, rodzina, duszpasterstwo rodzin, Kościół domowy, sekularyzacja

Abstract: The article asks how the Church can respond to the challenge of secularisation and counter its effects. At the same time, it is assumed that secularisation is not an inevitable phenomenon that one must surrender to by adapting to the current situation. Still, it is possible to develop an appropriate response to this phenomenon. The most appropriate response is prioritising the pastoral care of marriage and family. To this end, an analysis of the Church's teaching and theological studies was carried out to show their potential, expressed primarily in the sacrament of marriage and the phenomenon of domestic Church. The Church's strategy in the face of secularisation processes should be focused on discovering the richness of the sacrament of marriage and supporting families in the complex process of becoming a domestic Church. Other pastoral activities of the Church should be adapted and focused on this strategy, because by strengthening the family as the domestic Church, they become more effective.

Keywords: sacrament of marriage, family, family ministry, domestic Church, secularisation

Opisując zjawisko sekularyzacji, często się sięga do znanego określenia Petera L. Bergera, który rozumiał ją jako proces, w wyniku którego sektory społeczeństwa i kultury wyzwalają się spod dominacji instytucji i symboli religijnych (Berger 1997, 150). Wydaje się, że jednym z najbardziej istotnych pytań, jakie trzeba sobie zadać wobec tak opisywanego zjawiska, jest pytanie o nieuchronność sekularyzacji. Carl A. Anderson, odwołując się do krytyki, z jaką spotkała się teza sekularyzacyjna,

podkreśla, że twierdzenie o jej nieuchronności można uznać za swoisty mit. Jest on o tyle niebezpieczny, że może osłabić – i w pewnym stopniu jest to widoczne – odpowiedź na ten proces ze strony kultury i samej religii. Anderson twierdzi, że jeśli przyjmujemy nieuniknioną sekularyzmu, to najbardziej racjonalną odpowiedzią jest przystosowanie się. „Jednakże temu, co nie jest nieuniknione, można się przeciwstawić, a to czemu można się przeciwstawić, można powstrzymać” (Anderson 2023, 54–56).

Biorąc to pod uwagę należy postawić pytanie, jak można odpowiedzieć na wyzwanie sekularyzacji i przeciwstawić się jej skutkom. Przy czym chodzi nam przede wszystkim o reakcję Kościoła, często dziś marginalizowanego, a nawet odrzuconego. Poszukując odpowiedzi na to pytanie, trzeba unikać skrajnych rozwiązań proponujących z jednej strony odcięcie się od dialogu ze światem i poszukiwanie schronienia w izolacji od dynamicznych przemian, a z drugiej – naiwne i bezkrytyczne poddanie się silnym, lecz zmieniającym się prądom współczesności, stając się niemal otaczającym Kościół światem. Wydaje się, że najbardziej optymalnym miejscem, w którym może dokonać się trudny proces właściwej odpowiedzi na sekularyzację, jest rodzina.

Pozwala to sformułować tezę, że Kościół może wypracować adekwatną odpowiedź na procesy sekularyzacji, koncentrując się w swojej posłudze duszpasterskiej przede wszystkim na małżeństwie i rodzinie. One także odczuwają skutki sekularyzacji, której nie zawsze potrafią skutecznie się oprzeć, jednak historyczne doświadczenia zdają się potwierdzać, że mają ku temu odpowiedni potencjał. Rodzina oparta na sakramencie małżeństwa od początku chrześcijaństwa stanowiła przestrzeń, w której wzrastał i umacniał się Kościół, nawet podczas niekorzystnych dla Kościoła trendów i okoliczności. Właśnie sakrament małżeństwa stanowiący fundament oraz fenomen rodziny rozumianej jako Kościół domowy posłużą nam do ukazania możliwości tkwiących w najstarszej i trwałej strukturze społecznej, a także pozwolą wyciągnąć wnioski dla strategii Kościoła wobec naporu sekularyzacji.

1. Odkrywanie sakramentu małżeństwa

Uruchomienie potencjału małżeństwa i rodziny w dziedzinie przeciwdziałania skutkom sekularyzacji wymaga ponownego odkrycia wartości sakramentu małżeństwa. Rosnąca liczba rozwodów oraz związków nieformalnych świadczą o braku zrozumienia tego sakramentu. Jak uczy *Katechizm Kościoła katolickiego*, małżeństwo przynależy do sakramentów służących komunii i posłaniu, które udzielają szczególnej misji w Kościele i służą budowaniu Ludu Bożego (KKK 1534, 1211). Jako wspólnota życia i miłości zostało ustanowione przez Stwórcę i unormowane Jego prawami (KDK 48; FC 3, 11, 13; KKK 1603).

Można wyróżnić trzy charakterystyczne znamiona małżeństwa: opierając się na miłości jest ono totalne i radykalne, stanowi trwałą strukturę historii świata oraz trwa i rozwija się przez wszystkie pokolenia (Beinert 1980, 273). Małżeństwo jest najbardziej rozpowszechnionym powołaniem chrześcijańskim, któremu Jezus Chrystus przywrócił jego pierwotną formę, utraconą przez nie wskutek grzechu pierwszych rodziców, oraz oczyścił je z historycznych naleciałości – wielożenstwa i rozwodów. Podniósł je także do godności sakramentu (AL 71; Krzywda 2002, 42–43). Małżeństwo między ochrzczoneymi stanowi znak szczególnej obecności Boga w życiu dwojga ludzi, łączących się nierozzerwalnym węzłem przysięgi. Jako sakrament jest ono nie tylko trwaniem w miłości, lecz sposobem istnienia w Bogu przez Chrystusa mocą nadprzyrodzonej konsekracji dokonującej się w Duchu Świętym. Z tego sakramentu kobieta i mężczyzna czerpią nadprzyrodzone siły do wiernego i świętego wypełniania swoich obowiązków i zadań aż do śmierci (Papieska Komisja do spraw Rodziny 1976, 98–99).

Kobieta i mężczyzna poprzez sakrament małżeństwa są powołani do przeżywania wspólnoty osób pojętej jako wyraz, znak i symbol mistycznej więzi Chrystusa z Kościołem. Bóg, okazując pełne zaufanie człowiekowi, osobiście wzywa go do wypełnienia tego zadania, udzielając mu niezbędnej łaski. Jezus towarzyszy małżonkom na drodze ich życia, na którą ich kieruje, obdarowując szczególną łaską wynikającą z sakramentu małżeństwa. Powołanie małżeńskie jest środkiem wzajemnego uświęcenia osób w tym związku (zob. KKK 1661). Dar sakramentu małżeństwa jest dla nich łaską, pomocą i wsparciem we wspólnym życiu, jest także powołaniem i przykładaniem, by pozostali sobie wierni na zawsze, pomimo rozmaitych prób i trudności, jakie mogą ich spotkać. Sakramentalny związek jest zatem sposobem związania się z Bogiem, formą pójścia za Chrystusem – po prostu: właściwą małżonkom drogą do świętości (Rada do spraw Rodziny KEP 2009, 30).

Małżeństwo nie istnieje samo dla siebie, lecz zgodnie z zamysłem Bożym stanowi podstawę szerszej wspólnoty rodzinnej (FC 13). Miłość dwojga osób nastawiona jest na rodzenie i wychowanie dzieci (KDK 48). Dzieci zaś są „najwspanialszym darem małżeństwa i w największym stopniu przyczyniają się do dobra samych rodziców” (KDK 50). Przez płodną miłość małżeńską, sakramentalny związek daje początek chrześcijańskiej rodzinie. W niej zaś mogą najpełniej rozwijać się dwie najważniejsze wartości osobowe – życie i miłość. Życie rodzinne jest powołaniem Bożym i dlatego wszyscy jego uczestnicy otrzymują łaskę i obowiązek budowania prawdziwej wspólnoty osób (Skowronek 1996, 45–48). Zdaniem Hansa Ursa von Balthasara, Kościół, sprawując sakramenty, realizuje zamysł swego Pana, aby człowiekowi w decydujących sytuacjach jego egzystencji – czy to unikalnych i niepowtarzalnych (np. chrzest, bierzmowanie), czy też powtarzalnych – dać uczestnictwo w obiektywnej świętości Boga w Jego Kościele (Balthasar 2005, 303).

W sakramencie małżeństwa Bóg szczerze obdarza kobietę i mężczyznę swoją łaską. Takie spotkanie i odpowiedź wymagają od nich pełnej aktywności wyrażającej

się realizacją przyjętych zobowiązań. Wydaje się, że nie ma żadnej dziedziny ludzkiego życia, od której w równym stopniu nie zależałoby szczęście mężczyzny i kobiety niż od miłości przybierającej konkretny kształt w małżeństwie i rodzinie. W nich wiara styka się blisko z życiem, gdyż należy ono zarówno do porządku stworzenia, jak i odkupienia (Kasper 1977, 9). Wiara obejmuje, wyjaśnia i stawia we właściwym świetle wszystkie aspekty związku sakramentalnego. Bóg, który jest miłością (1 J 4,8.6), ustanowił małżeństwo, aby zrealizować pośród ludzi swój projekt miłości (FC 17), zatem omawiane powołanie wzywa do miłości małżeńskiej (Fiałkowski 2010, 67–74).

Pogłębione rozumienie sakramentu małżeństwa otwiera nowe spojrzenie na wspólne życie i wypływające z niego obowiązki. Stanowi także swego rodzaju świadectwo, a niekiedy i wyzwanie dla innych, tak ważne wobec wszechobecnego dziś lekceważenia zasad. Wierność złożonym przyrzeczeniom małżeńskim i postępowanie zgodne z zamysłem Boga względem małżeństwa i rodziny budują zaporę dyktaturze relatywizmu i tymczasowości. Idzie także pod prąd przekonaniu, że wszystko zależy od człowieka i jego decyzji. Sakrament przypomina bowiem, że każdy z ludzi, a zwłaszcza ci, którzy decydują się na wspólne życie, potrzebują Bożej łaski i wsparcia, co łączy się z otwarciem na Boga i Jego dary. Odcięcie się od tego źródła grozi obumieraniem miłości i konsekwentnie prowadzi do osłabienia więzi małżeńskich.

2. Budowanie Kościoła domowego

Zdaniem Kurta Kocha rodzina jako podstawowa komórka społeczna narażona jest dziś na liczne niebezpieczeństwa, dlatego musi być zakotwiczona w większej rodzinie, a mianowicie w wielkiej rodzinie Kościoła, który daje jej wsparcie i ochronę. Zarówno Kościół jako wielka rodzina Boża, jak i poszczególne rodziny jako Kościoły domowe potrzebują siebie nawzajem i wspierają się wzajemnie (Koch 2010, 208; Czaja 2009, 137).

Wspólnotę Ludu Bożego tworzą poszczególne rodziny stanowiące podmiot ewangelizacji, a sakramentalne małżeństwo i rodzina, podobnie jak Kościół, same są rzeczywistością, w której człowiek znajduje przestrzeń spotkania z Bogiem. Wzajemne podobieństwo i zależność między wspólnotą Kościoła a chrześcijańską rodziną dobrze oddaje określenie „Kościół domowy”. Rodzina chrześcijańska gromadzi się nie tylko w imię Chrystusa, ale na mocy znacznie silniejszego z Nim związku. Małżeństwo jest sakramentem i realizuje posłannictwo oznaczania i urzeczywistniania Kościoła. Określenie małżeństwa i rodziny „domowym Kościołem” opiera się właśnie na tym sakramencie (Żurowski 1978, 51).

Modelem organizacji tworzącego się w początkach chrześcijaństwa Kościoła był Kościół domowy, żyjący Chrystusem i ukazujący Go innym (zob. AL 15; Longosz 2004, 35; Gnilką 2002, 288–89). Rodzina w Kościele pierwotnym pełniła stosunkowo

szeroką funkcję religijną, będąc przekazicielką prawd wiary i moralności. Chrystologiczno-eklezyjalny sens małżeństwa, przyznawany przez św. Pawła życiu małżeńskiemu i rodzinnemu (Ef 5,21–33), wyraźnie wskazywał na doniosłą rolę wychowania religijnego w rodzinie, która była przedmiotem i zarazem podmiotem tego wychowania. Obok katechumenatu kościelnego istniał bowiem katechumenat rodzinny, zwany także domowym, który przetrwał niemal do późnego średniowiecza. Rodzina w Kościele pierwotnym była miejscem przekazywania prawd wiary, wprowadzania w życie liturgiczne Kościoła i kształtowania postawy apostołowskiej (Poręba 1991, 94).

Duży wpływ na ukształtowanie się rodziny jako Kościoła domowego wywarła rodzina żydowska, szczególnie funkcjonująca w realiach diaspory, nierzadko w nie-sprzyjającym jej środowisku. Tworzyła ona zamknięte na wpływy zewnętrzne sanktuarium, jakby domową synagogę, w której ojciec – jak kapłan – przewodniczył codziennej modlitwie i śpiewowi psalmów i – jak nauczyciel – objaśniał Biblię, uczył Tory i prawd religijnych, przekazywał zasady moralne i przypominał o najważniejszych wydarzeniach z historii Izraela (Longosz 2010, 42). Warto też podkreślić, że w swojej strukturze rodziny wczesnochrześcijańskie nie różniły się zasadniczo od grecko-rzymskiej rodziny starożytnej. Jednak ich sposób życia, oparty na Ewangeli, odróżniał je od rodzin pogańskich, a wzorując się na Świętej Rodzinie, stawały się one Kościołami domowymi (Longosz 2004, 28–30).

To, co szczególnie istotne w konfrontacji ze współczesnymi procesami sekularyzacji, to przekonanie, że rodzina jako domowy Kościół jest naturalnym miejscem rozwoju życia ludzkiego i chrześcijańskiego swoich członków. W niej bowiem człowiek od początku swego życia powinien zdobywać autentyczne doświadczenie Kościoła i rozwijać w sobie „zmysł Kościoła” (por. *DWCH* 3; Miras and Bañares 2009, 173). Kościół znajduje w rodzinie zrodzonej z sakramentu małżeństwa swoją kolebkę i miejsce, w którym wchodzi w pokolenia ludzkie, a one wchodzi w Kościół (*FC* 15; Zarembski 2010, 190). Jak podkreślał Benedykt XVI, Kościół jest budowany przez rodziny, małe Kościoły domowe (Benedykt XVI 2005, 32).

Rodzina wpisana w tajemnicę Kościoła realizuje jego trzy podstawowe funkcje: nauczycielską, kapłańską i pasterską (*FC* 50). Poprzez nie Kościół wypełnia swoje zadania, aktualizując i kontynuując zbawcze dzieło Chrystusa. Dzięki tym podstawowym funkcjom Kościół staje się rzeczywistością konkretną i uchwytną także w rodzinie (Wysocki 1990, 15; Fiałkowski 2013, 707–17).

W kontekście rozważań dotyczących odpowiedzi Kościoła na sekularyzację warto sobie uświadomić, że Kościół w pierwotnym sensie był Kościołem domowym, a rodzinę postrzegano jako podstawową komórkę Kościoła. Życie w Kościołach domowych można więc traktować jako pierwotną społeczną postać chrześcijańskiej wiary. Benedykt XVI uważał, że wielkiemu wkładowi chrześcijańskiego małżeństwa i rodziny zawdzięczamy fakt przetrwania chrześcijaństwa aż do naszego pokolenia. Rodziny mają wciąż do odegrania niezastąpioną rolę w przekazywaniu wiary przyszłym pokoleniom (zob. Koch 2010, 217–23).

Należy pamiętać, że rodziny chrześcijańskie niejednokrotnie rozwijały się w niesprzyjających warunkach, często nawet wrogich Kościołowi i samej rodzinie. Pomimo tych trudności wykazały się dużą odpornością stając się nierzadko jedynym miejscem, w którym można było głosić i wcielać w życie Ewangelię, modlić się i praktykować miłosierdzie. Wystarczy tylko przywołać czasy starożytne, w których chrześcijanie mierzyli się z rozwiniętą kulturą pogańską, licznymi oskarżeniami, a także z prześladowaniami. Podobne sytuacje zdarzały się w całej historii Kościoła, kiedy do głosu dochodziły ideologie marginalizujące lub wrogo nastawione do chrześcijaństwa. Ostatnie lata, naznaczone pandemią COVID-19, a w konsekwencji przymusowym ograniczeniem aktywności i kontaktów, zdają się potwierdzać niezastąpioną rolę rodziny w podtrzymywaniu wiary. Zresztą dla wielu chrześcijan była to także okazja, aby uświadomić sobie, czym jest Kościół domowy, który winien urzeczywistniać się w rodzinie.

3. Duszpasterstwo skoncentrowane na małżeństwie i rodzinie

W odpowiedzi na pytanie o strategię Kościoła wobec różnych przejawów sekularyzacji trzeba wskazać na możliwości małżeństwa i rodziny. Jest to środowisko o bardzo dużych możliwościach ewangelizacyjnych, zdolne przekazać wiarę przyszłym pokoleniom, a także ustrzec ją przed wypaczeniami i osłabieniem. Wykorzystując łaskę sakramentu małżeństwa, jest zdolne oprzeć się rozmaitym trudnościom i przeszkodom, mając także potencjał budowania małego Kościoła. Jak już wspomniano, wykazuje ono również dużą odporność na rozmaite trudności. Mimo różnych kryzysów, rodzina i posiadanie własnych dzieci, szczęśliwe życie małżeńskie i rodzinne, wciąż są dla większości Polaków istotnymi wartościami (zob. Mariański 2021, 619–64).

Taka sytuacja skłania do przeorientowania duszpasterstwa na małżeństwo i rodzinę. Ten wysiłek, szczególnie zaś formacja do odkrywania sakramentu małżeństwa jako fundamentu rodziny oraz systematyczne budowanie jej jako domowego Kościoła, zaowocuje większą aktywnością na innych polach posługi Kościoła. Nie ujmując nic z wysiłków i dużego nakładu pracy na polu duszpasterstwa młodzieży i dzieci, nietrudno zauważyć, że nie zawsze przynoszą one oczekiwane skutki. Najlepsze bowiem rozwiązania, środki i metody stosowane w ramach takiej posługi Kościoła muszą znaleźć wsparcie w najważniejszym dla dzieci i młodzieży środowisku, jakim jest rodzina. Jeżeli nie rozwija się ona jako Kościół domowy, młody człowiek nie ma środowiska i zaplecza, gdzie mógłby wzrastać i rozwijać w sobie przekazane mu wartości. Jeżeli jeszcze jego środowisko rówieśnicze nie przyjmuje wartości chrześcijańskich, będzie mu bardzo trudno przyjmując je za swoje i nimi żyć.

Każdy z wierzących, aby żyć autentycznie po chrześcijańsku, potrzebuje otoczenia, w którym wiara jest otwarcie akceptowana, gdzie o niej się mówi i nią żyje.

Coraz liczniejsi chrześcijanie wychowują się i pracują w środowiskach, które nie podzielają ich wiary w Boga. Chodzi więc o budowanie w rodzinie takiej przestrzeni, w której domownicy nie tylko wyznają tę samą wiarę w Boga, ale starają się nią dzielić, swobodnie o niej mówić, spotykając się równocześnie ze zrozumieniem i wsparciem ze strony innych członków rodziny. Ma to obecnie szczególne znaczenie, bo we współczesnym świecie nierzadko dominuje postawa ukrywania swoich przekonań religijnych, które ewentualnie się toleruje jako prywatne, ale ich publiczne wyrażanie jest w niektórych miejscach uważane za nietakt, a nawet za przejaw obrażania wyznawców innych religii lub niewierzących (Ratzinger 1999, 78; zob. Fiałkowski 2014, 216).

Członkowie rodziny mogą także spotkać w niej autentyczny, żywy Kościół, a w bezpośrednich i osobowych relacjach doświadczyć wspólnotowości Kościoła. Sprzyja to głębszemu i bardziej osobowemu przeżywaniu wiary. Ponadto wpływa to na budowanie lepszych stosunków międzyludzkich, które pozwalają na owocniejsze przyjęcie słowa Bożego, rewizję życia i refleksję nad nim w świetle Ewangelii (Śmigiel 2015, 39–41).

Wobec trudności, jakie przynosi postępujące zjawisko sekularyzacji, należy myśleć o tworzeniu elit chrześcijańskich, które mogą mieć zasadniczy wpływ na kształtowanie się postaw i idei w społeczeństwie. Nie chodzi przy tym o grupy odgradzające się od innych, lekceważące świat i jego sprawy, czy też przekonane o swojej wielkości, co stanowi raczej przejaw sekciarstwa. W dobie upadku i kwestionowania autorytetów, w atmosferze szerzącego się relatywizmu konieczne jest tworzenie swoich punktów odniesienia, jasno i klarownie prezentujących prawdę i stanowiących coś na kształt drogowskazu pokazującego właściwy kierunek i cel ludzkiego życia.

Takie elity można budować na fundamencie rodzin żyjących autentycznie wiarą, podejmujących wysiłek budowania domowego Kościoła. One same mogą łączyć się w we wspólnoty tworzące swego rodzaju elity zdolne do podejmowania apostołstwa w środowisku, w którym żyją. Z nich także będą się rekrutować świadomi i odpowiedzialni katolicy, podejmujący niezbędne aktywności w Kościele i świecie. To właśnie odpowiednia troska Kościoła o małżeństwo i rodzinę daje szansę na uformowanie dojrzałych i odpowiedzialnych katolików, którzy mogą skutecznie podjąć dzieło ewangelizacji, przyczyniając się równocześnie do owocnego rozwoju innych duszpaSTERSTW, np. dzieci, młodzieży (zob. Fiałkowski 2018, 243–45).

Z tym łączy się inna ważna kwestia – formacji dorosłych, którzy będą w stanie podjąć się zadania budowania Kościoła w swoich rodzinach. Fundamenty takiej formacji otrzymują oni właśnie w rodzinach. Niestety chyba zbyt łatwo zakłada się dziś, że dorośli jakoś sobie sami poradzą, korzystając z tego, co już nabyli. Tymczasem nie wynoszą oni ze swoich rodzinnych środowisk należytej formacji, którą później próbuje się uzupełnić, co nie jest zadaniem łatwym. Duszpasterze skupieni na katechizacji dzieci i młodzieży nie zawsze mają dobrze przemyślaną strategię dla dorosłych, którzy łączą się w małżeństwa i budują rodziny (Fiałkowski 2016, 317–18).

Koncentracja na duszpasterstwie rodzin sprzyja także budzeniu świadomości, że ona sama jest podmiotem duszpasterstwa. Papież Franciszek podkreśla, że rodzina staje się podmiotem działalności duszpasterskiej poprzez bezpośrednie głoszenie Ewangelii i różnorodne formy świadectwa, np. solidarności z ubogimi, otwarcia na różnorodność osób, ochrony stworzenia, solidarności moralnej i materialnej wobec innych rodzin, zaangażowanie na rzecz promocji dobra wspólnego, przemianę niesprawiedliwych struktur społecznych. Doświadczenie miłości Ojca, który wspiera i umożliwia rozwój, oraz obecności Jezusa Chrystusa uzdalnia rodzinę do stawienia czoła wszystkim burzom i wszystkim etapom życia. „Tylko na podstawie tego doświadczenia, duszpasterstwo rodzinne będzie mogło sprawić, aby rodziny były równocześnie Kościołami domowymi i ewangelicznym zaczynem w społeczeństwie” (AL 290).

W duszpasterskiej posłudze Kościoła w Polsce należy wykorzystać aktywność samych rodzin. Wymaga to wysiłku formacyjnego, który powinien wskazać liczne pola i możliwości zaangażowania apostolskiego rodziny w społeczności lokalnej. Chodzi o to, aby rodzina poczuła się podmiotem apostołstwa i odnalazła swoje miejsce na współczesnych areopagach kultury, gospodarki i polityki. Jest to szczególnie ważne w dziedzinie polityki, w której widoczna jest absencja katolików świeckich, a zwłaszcza członków chrześcijańskich rodzin, których znaczenie w kreowaniu polityki prorodzinnej trudno przecenić. Apostołstwo we wskazanych, niełatwych obszarach współczesnego świata jest przecież domeną katolików świeckich, którzy mają się uświęcać, realizując swoje powołanie w świecie.

Konieczne jest także formowanie rodziny do czynnego zaangażowania w Kościele. Można niekiedy odnieść wrażenie, że bardzo dużo wkłada się wysiłku w rozmaite działania duszpasterskie służące rodzinie, co jest potrzebne, ale równocześnie zbyt mało pobudza się samą rodzinę do zaangażowania się w życie Kościoła. Może to konserwować bierność i roszczeniowość, zamiast kształtować poczucie podmiotowości i odpowiedzialność za Kościół. Rodzi to postulat wspierania i wzmacniania rozmaitych zrzeszeń skupiających rodziny, wskazywanie możliwości apostolskiego zaangażowania się rodziny w życie parafii i diecezji oraz powierzanie odpowiedzialnych zadań we wspólnocie Kościoła. Wszystkie wymienione działania służą uświadomieniu sobie przez rodzinę jej zadań apostolskich, a także wskazywaniu jej konkretnych zadań apostolskich tak, aby stawała się ona życiodajną komórką społeczeństwa i wspólnoty kościelnej (Fiałkowski 2016, 166–67).

Zakończenie

Przyjmując założenie, że sekularyzacja nie musi być nieuchronną siłą, której trzeba się podporządkować poprzez przystosowanie się do jej skutków, warto skoncentrować się w duszpasterstwie na małżeństwie i rodzinie. Instytucja rodziny zbudowanej

na fundamencie sakramentu małżeństwa posiada bowiem duży potencjał, który odpowiednio wykorzystany, może stanowić znaczącą odpowiedź na wyzwania procesów sekularyzacyjnych. Płynące z wiary przekonanie, że sakrament udziela małżonkom potrzebnej łaski do wspólnego życia i realizowania swojej niepowtarzalnej drogi do świętości, domaga się wysiłku odkrycia, zrozumienia i wiary w ten szczególny dar Bożej miłości. Jego rozpoznanie i wykorzystanie stanowi fundament budowania rodziny jako domowego Kościoła, w którym członkowie rodziny zostają wprowadzeni w wiarę, uczą się nią żyć, oddawać cześć Bogu, służyć drugiemu człowiekowi i rozpoznawać swoje powołanie. Wobec rozmaitych nacisków i niebezpieczeństw płynących ze strony współczesnych nurtów sekularyzacyjnych właśnie rodzina jako Kościół domowy stanowi ważne miejsce, które należy wzmacniać i otoczyć szczególną troską duszpasterską. Wszystkie inne duszpasterstwa trzeba w pewnym stopniu podporządkować szeroko rozumianemu duszpasterstwu małżeństw i rodzin, zarówno w fazie przygotowania do sakramentu małżeństwa, jak i podczas budowania domowego Kościoła. Skuteczność wszelkich działań duszpasterskich Kościoła jest bowiem zależna od kondycji małżeństwa i rodziny rozumianej jako domowy Kościół.

Bibliografia

- Anderson, Carl Albert. 2023. "Wykład. Jan Paweł II w XX wieku." In *Profesor Carl A. Anderson: doktor Honoris Causa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, 51–63. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II.
- Balthasar, Hans Urs von. 2005. *Teologia*. Vol. 3, *Duch prawdy*. Kraków: WAM.
- Beinert, Wolfgang. 1980. "Ehe und Kirche." *Una Sancta* 35: 271–78.
- Benedykt XVI. 2005. "Rodzina chrześcijańska wspólnotą wychowania i wiary. Przemówienie do uczestników Kongresu Diecezji Rzymskiej." *L'Osservatore Romano* 26 (9): 30–33.
- Berger, Peter L. 1997. *Święty baldachim: Elementy socjologicznej teorii religii*. Translated by Włodzimierz Kurdziel. Kraków: Nomos.
- Czaja, Andrzej. 2009. "Rodzina jako «Kościół domowy». Specyfika i uwarunkowania eklezjalności rodziny chrześcijańskiej." In *Rodzina wobec współczesnych wyzwań społeczno-kulturowych*, edited by Julia Gorbaniuk and Beata Parysiewicz, 131–40. Wydawnictwo KUL.
- Fiałkowski, Marek. 2010. *Formacja chrześcijańska katolików świeckich w świetle nauczania Kościoła Współczesnego: Studium teologicznopastoralne*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Fiałkowski, Marek. 2013. "Rodzina jako Kościół domowy." In *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna*, edited by Ryszard Kamiński, Grzegorz Pyżlak, and Jacek Goleń, 703–17. Lublin: Bonus Liber.
- Fiałkowski, Marek. 2014. "Małe grupy religijne środowiskiem ewangelizacji młodzieży." *Warszawskie Studia Pastoralne* 9 (1): 213–28.
- Fiałkowski, Marek. 2016. "Działalność apostolska rodziny w środowisku lokalnym." In *Duszpasterstwo rodzin w parafii*, edited by Jacek Goleń and Dariusz Lipiec, 153–67. Lublin: Wydawnictwo KUL.

- Fiałkowski, Marek. 2018. "Rola zrzeczeń religijnych we wspólnotowym towarzyszeniu młodzieży w rozwoju wiary." In *Duszpasterstwo młodzieży w Polsce wobec współczesnych przemian*, edited by Piotr Ochotny, Mateusz Jakub Tutak, and Tomasz Wielebski, 235–58. Gotów.
- Franciszek. 2016. Adhortacja apostolska *Amoris laetitia* (= AL).
- Gnilka, Joachim. 2002. *Teologia Nowego Testamentu*. Translated by Wiesław Szymona. Kraków: Wydawnictwo M.
- Jan Paweł II. 1981. Adhortacja apostolska *Familiaris consortio* (= FC).
- Kasper, Walter. 1977. *Zur Theologie der christlichen Ehe*. Mainz: Grünewald.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*. 2002. Poznań: Pallottinum (= KKK).
- Koch, Kurt. 2010. "Rodzina jako Kościół domowy w myśli Benedykta XVI." In *Rodzina jako Kościół domowy*, edited by Antoni Tomkiewicz and Włodzimierz Wiczorek, 207–30. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Krzywda, Józef. 2002. "Sakramentalność przymierza małżeńskiego w świetle nowego prawa." In *Sakramentalność małżeństwa*, edited by Zdzisław Józef Kijas and Józef Krzywda, 37–52. Kraków: Wydawnictwo Naukowe PAT.
- Longosz, Stanisław. 2004. "Rodzina wczesnochrześcijańska Kościołem domowym." *Roczniki Teologiczne* 51 (10): 27–56.
- Longosz, Stanisław. 2010. "Geneza pojęcia «rodzina Kościołem domowym» w tradycji patrystycznej." In *Rodzina jako Kościół domowy*, edited by Antoni Tomkiewicz and Włodzimierz Wiczorek, 35–45. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Mariański, Janusz. 2021. "Dom rodzinny w opinii młodzieży polskiej." In *Małe Miasta. Dom polski w refleksji badawczej*, edited by Mariusz Zemło, 619–64. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Miras, Jorge, and Juan Ignacio Bañares. 2009. *Małżeństwo i rodzina: Wprowadzenie teologiczne*. Poznań: Wydawnictwo Świętego Wojciecha.
- Papieska Komisja do spraw Rodziny. 1976. "Małżeństwo sakramentem." *Życie i Myśl* 25 (6): 98–99.
- Poręba, Piotr. 1991. "Rodzina chrześcijańska «małym Kościołem»." In *Wychowanie w rodzinie*, edited by Franciszek Adamski, 93–110. Kraków: WAM.
- Rada do spraw Rodziny Konferencji Episkopatu Polski. 2009. *Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie. Dokumenty Konferencji Episkopatu Polski*. Warszawa: Biblos.
- Ratzinger, Joseph. 1999. "Ruchy kościelne i ich teologiczne miejsce." *Communio* 19 (6): 78–102.
- Skowronek, Alfons. 1996. *Małżeństwo i kapłaństwo jako spotęgowanie chrześcijańskiej egzystencji*. Włocławek: Włocławskie Wydawnictwo Diecezjalne.
- Sobór Watykański II. 1965a. Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis* (= DWCH).
- Sobór Watykański II. 1965b. Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (= KDK).
- Śmigiel, Wiesław. 2015. *Eklezjalność zrzeczeń religijnych*. Pelplin: Bernardinum.
- Wysocki, Józef. 1990. *Rytuał rodzinny. Aby rodzina była bardziej Kościołem*. 9th ed. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne.
- Zaremski, Zbigniew. 2010. "Kościół domowy w nauczaniu Jana Pawła II." In *Rodzina jako Kościół domowy*, edited by Antoni Tomkiewicz and Włodzimierz Wiczorek, 189–204. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Żurowski, Marian. 1978. "Rodzina «domowym Kościołem»." *Chrześcijanin w Świecie* 10 (12): 44–70.